

ANALIZA

BCBP | office@bezbednost.org | Gundulićev venac 48 | 11000 Beograd

mr Tatjana Milić

O autoru:

Tatjana Milić je doktorant na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu, na Odeljenju za međunarodne studije.

Teme:

- Zbog čega je kasetna municija posebno opasna?
- Konvencija o kasetnoj municiji
- Šta jeste i šta nije kasetna municija?
- Kako Konvencija reguliše problem kasetne municije?
- Zašto Srbija nije ratifikovala Konvenciju o kasetnoj municiji?

SRBIJA I KONVENCIJA O KASETNOJ MUNICIJI

Novembar 2012.

Bombardovanje Savezne Republike Jugoslavije od strane država članica NATO završeno je 1999. godine, ali kasetne bombe koje su korišćene u napadima odnose žrtve i danas. Nedavne pogibije dvojice podoficira Vojske Srbije i jednog pirotehničara koji su radili na raščišćavanju terena od zaostalih eksplozivnih sredstava na Kopaoniku nažalost bile su prilika da se još jednom javnost upita: Zašto Srbija nije ratifikovala Konvenciju o kasetnoj municiji?

Realnost je apsurdna kada se ima u vidu da je naša država još u oktobru 2007. godine organizovala Konferenciju država ugroženih kasetnom municijom, na kojoj se zalagala za usvajanje međunarodnog sporazuma o potpunoj zabrani kasetne municije. Štaviše, Srbija je aktivno učestvovala i na diplomatskoj konferenciji u Dablinu (2008.) kada je usvojena Konvencija, ali je nije potpisala

Kontakt:

tatjana.milic@gmail.com

нити je do danas ratifikovala ovaj značajan međunarodni ugovor.¹ Korisno je stoga razmotriti kako Konvencija reguliše problem kasetne municije i osvrnuti se na razloge zbog kojih je Srbija nije ratifikovala.

Zbog čega je kasetna municija posebno opasna?

Kasetna municija tj. kasetne bombe spadaju u grupu „glupih bombi“ jer se ne mogu pojedinačno usmeriti na metu i kontrolisati, tako da nije lako predvideti, pogotovo u lošim vremenskim uslovima, gde će njihov sadržaj udariti – na vojni cilj ili civilni objekat. Zbog te nemogućnosti razlikovanja (indiskriminatornog efekta delovanja) one predstavljaju opasnost po civilno stanovništvo u vreme oružanog sukoba.²

Kako iskustvo pokazuje kasetne bombe još su opasnije nakon oružanih sukoba, jer su oružje čije razorno dejstvo može biti odloženo i po nekoliko decenija.³ One su nepouzdana oružje koje veoma često ne eksplodira pri udaru već ostaje na tlu ili se usled kiše i klizišta ukopa u tlo.⁴

Neeksplodirane kasetne bombe vidljive na tlu jednako su opasne kao i one koje su ukopane.⁵ Njihova vidljivost navodi civile na pomisao da ih je dovoljno zaobići i tako izbeći nesreću, što nažalost nije istina jer se kasetne bombe za razliku od protivpešadijskih (antipersonalnih) i drugih mina mogu aktivirati i bez neposrednog fizičkog kontakta. Posebno okrutna strana te vidljivosti neeksplodiranih kasetnih bombi jeste što su one zbog svojih oblika i jarkih boja veoma interesantne deci i podstiču njihovu znatiželju što dovodi do žrtava.⁶

Kasetne bombe i tokom i posle oružanog sukoba proizvode pogubne humanitarne i ekonomske posledice. Gubitak života, invaliditet, psihološke traume i društvena marginalizacija samo su neki od humanitarnih problema upotrebe kasetnih bombi. Zagađenost tla kasetnim bombama onemogućuje obradu i iskorišćavanje zemljišta što u ruralnim područjima dovodi do daljeg osiromašenja stanovništva kojem je poljoprivreda glavni izvor prihoda.⁷ Ako se ima u vidu da čišćenje zagađenih oblasti može trajati i decenijama ovo stanovništvo će biti primorano da se iseli ili da se izloži riziku da obrađuje zemlju uprkos opasnosti.

Konvencija o kasetnoj municiji

Konvencija o kasetnoj municiji (eng. *Convention on Cluster Munitions*)⁸ je usvojena na diplomatskoj konferenciji u Dablinu (Irska) 30. maja 2008. godine, a na snagu je stupila 1. avgusta 2010. godine⁹ (ironija sudbine je da su pripadnici Vojske Srbije poginuli upravo na godišnjicu stupanja na snagu Konvencije).

Konvencija je predstavljala rezultat procesa koji je započeo s diplomatskom konferencijom u Oslu (2007.) na kojoj su se učesnici saglasili da je neophodno usvojiti pravno obavezujući međunarodni instrument kako bi se zabranilo naoružanje koje prouzrokuje ogromne patnje žrtava. Zbog značaja ovog prvog koraka čitav proces pregovaranja i usvajanja višestranog međunarodnog ugovora o zabrani kasetnog naoružanja poznat je kao „Oslo proces“.

Trenutno je 76 država ratifikovalo, a 108 potpisalo Konvenciju o kasetnoj municiji.¹⁰

Šta je kasetna municija?

Konvencija u članu 2 jasno definiše koja vrsta naoružanja se smatra kasetnom municijom. To je konvencionalna municija koja je napravljena tako da ispušta ili rasprši sadržaj koji svaki pojedinačno ne teži više od 20 kilograma.

Kasetna municija ili kasetna bomba je u stvari kontejner koji može sadržati i do nekoliko stotina malih bombi koje se oslobađaju prilikom aktiviranja. Ova vrsta naoružanja ne aktivira se samo iz vazduhoplova, već i sa zemlje, artiljerijskim ili raketnim sistemima na primer.

Kasetne bombe smatraju se ekonomičnom vrstom naoružanja jer „zahtevaju manje platformi...da bi se sa manje municije napalo više meta, čime se smanjuje logistički teret i izloženost snaga neprijateljskoj vatri...takođe omogućuju brojčano nadjačanoj sili da se angažuje i porazi većeg protivnika.“¹¹

Šta nije kasetna municija?

Konvencija određuje i koja vrsta sličnog naoružanja se ne može smatrati kasetnom municijom. To je prvo municija tj. bombe koje su napravljene da ispuštaju dim ili zapaljivi materijal ili da proizvode električne ili elektronske efekte, a drugo to su i bombe koje sadrže manje od deset manjih bombi koja svaka teži više od četiri kilograma, opremljene su sa elektronskim uređajem za samouništenje ili deaktiviranje i napravljene su da otkriju i unište pojedinačnu metu.

Kako Konvencija reguliše problem kasetne municije?

Autori Konvencije o kasetnoj municiji opredelili su se da slede primer drugih međunarodnih ugovora iz oblasti razoružanja tako što će na sveobuhvatan način urediti rešavanje problema koje upotreba ove vrste naoružanja izaziva, uz jednu značajnu novinu.¹² Konvencija predviđa tri važna koraka u regulisanju kasetne municije. Prvo, određuje koje su aktivnosti u vezi s kasetnom municijom zabranjene, potom uređuje način skladištenja i uništavanja kasetne municije i njenih ostataka, i na kraju značajna novina je što se utvrđuje obaveza pružanja pomoći žrtvama kasetne municije.

Koje su aktivnosti zabranjene Konvencijom o kasetnoj municiji?

Prvi i glavni korak u rešavanju problema utvrđen je u članu 1 (st.1) u kojem se zabranjuje državama ugovornicama:

- a) da upotrebljavaju,
- b) da razvijaju,
- c) da proizvode,
- d) da nabavljaju,
- e) da skladište, ili
- f) da zadržavaju kasetnu municiju, ili
- g) da je posredno ili neposredno prenose bilo kome, ili

- h) da pomažu, ohrabruju ili navode bilo koga da preduzima aktivnosti koje su zabranjene Konvencijom.

Konvencija ne zabranjuje zadržavanje ili nabavljanje određenog (minimalno neophodnog) dela kasetne municije zarad treninga i razvoja tehnika otkrivanja, čišćenja i uništavanja kasetne municije i njenih eksplozivnih delova, ili za potrebe razvoja mera protiv kasetne municije (čl.3 st.6). Takve aktivnosti ostaju međutim pod nadzorom, jer je ugovornica u tim slučajevima dužna da Generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija podnese detaljan izveštaj o planiranoj i stvarnoj upotrebi municije ili o njenom prenosu, uključujući i podatke o državi kojoj prenosi municiju (čl.3 st.7).

Prenos kasetne municije podrazumeva ne samo fizičko pomeranje municije u okviru ili izvan državnih granica. već i prenos vlasništva ili kontrole nad istom (čl.2 st.8). On međutim ne uključuje i prenos vlasništva ili kontrole nad teritorijom na kojoj se nalaze ostaci kasetne municije. Državama ugovornicama Konvencije o kasetnoj municiji je dozvoljeno da izvrše prenos kasetne municije drugoj državi jedino radi uništavanja ili zbog treninga i razvoja mera protiv kasetne municije (čl.3 st.7).

Kad je reč o pomaganju u preduzimanju zabranjenih aktivnosti važno je istaći da se Koalicija za zabranu kasetne municije zalaže za tumačenje koje pod pomaganjem podrazumeva i investicije u proizvodnju kasetne municije u državama koje nisu ratifikovale Konvenciju.¹³ Razlog ovakvog shvatanja je činjenica da banke i druge finansijske institucije u državama ugovornicama Konvencije odobravaju finansijska sredstva korporacijama koje proizvode kasetnu municiju u drugim državama. Opravdanost ovakvog shvatanja podržava i činjenica da su pojedine države ugovornice usvojile zakonodavna akta kojima se zabranjuju investicije u proizvodnju kasetne municije u inostranstvu.¹⁴

U prilog tome ide i korišćenje izraza „bilo kome“ i „bilo koga“ u odredbama o zabrani prenosa i zabrani pomaganja, ohrabrivanja i navođenja na preduzimanje zabranjenih aktivnosti. Ovi izrazi upućuju da su ugovornice dužne pridržavati se zabrana ne samo u odnosima s državnim već i nedržavnim akterima (oružane grupe, privatna i fizička lica).

Ugovornice nikada ni pod kojim uslovima ne smeju pribeći zabranjenim aktivnostima (čl.1 st.1). Štaviše, one su dužne da usvoje neophodne nacionalne (zakonodavne, administrativne i druge) mere u cilju sprečavanja i kažnjavanja zabranjenih aktivnosti na teritoriji koja je pod njihovom nadležnošću ili kontrolom (čl. 9).

Kako Konvencija uređuje skladištenje i uništavanje kasetne municije i njenih ostataka?

Konvencija nalaže ugovornicama da u skladu s nacionalnim pravilima razdvoje kasetnu municiju koja se nalazi pod njihovom nadležnošću ili kontrolom od one municije koja se zadržava radi operativne upotrebe, i da je obeleži radi uništenja (čl.3 st.1).

Ugovornice su dužne da unište ili osiguraju uništenje prethodno pomenute kasetne municije u skladu s važećim međunarodnim standardima za zaštitu javnog zdravlja i životne sredine (čl.3 st.2). Rok za izvršenje ove obaveze je osam godina od momenta kada za državu ugovornicu Konvencija stupa na snagu.¹⁵

Ugovornice su dužne i da u određenom roku (10 godina) preduzmu ili osiguraju čišćenje i uništavanje ostataka kasetne municije u oblastima koje se nalaze pod njihovom nadležnošću ili kontrolom (čl. 4).¹⁶ Izvršenje ove obaveze zahteva da se identifikuju zagađene oblasti, utvrde prioriteta čišćenja i uništavanja,

napravi nacionalni akcioni plan i utvrde neophodni resursi, kao i da se civilima kroz edukativne programe ukaže na opasnosti od ostataka kasetne municije.

Obaveza pružanja pomoći žrtvama kasetne municije

Treći korak koji Konvencija predviđa u regulisanju problema kasetne municije i sigurno jedna od njenih najznačajnijih tekovina jeste obaveza ugovornica da na teritoriji koja se nalazi pod njihovom nadležnošću ili kontrolom, u skladu s pravilima međunarodnog humanitarnog prava i prava ljudskih prava, pruže adekvatnu pomoć žrtvama kasetne municije (čl. 5). Konvencija pojam „žrtva kasetne municije“ definiše široko da bi obezbedila zaštitu „svim licima koja su stradala ili pretrpela fizičku ili psihološku povredu, ekonomski gubitak, društvenu marginalizaciju ili značajno onemogućavanje ostvarenja njihovih prava usled upotrebe kasetne municije. Tu su uključena kako lica koja su neposredno pogođena kasetnom municijom tako i njihove porodice i zajednica.“(čl.2 st.1). Pomoć mora biti adekvatna u odnosu na godine i pol, i obuhvata medicinsku negu, rehabilitaciju, psihološku podršku, ali i ekonomsku i socijalnu pomoć. Efikasno izvršenje ove obaveze zahteva da se prethodno izvrši procena potreba žrtava, da se napravi nacionalni akcioni plan, usvoje neophodni akti i utvrde politike delovanja i mobilisanja neophodnih nacionalnih i međunarodnih resursa, kao i da se usvoje primeri dobre prakse pružanja svih vrsta pomoći. Ove mere je neophodno preduzeti uz savetovanje sa žrtvama i njihovim udruženjima i u tu svrhu je predviđeno da vlade ugovornica osnuju koordinaciona tela.¹⁷

Princip pomoći i saradnje u ispunjavanju obaveza

Konvencija o kasetnoj municiji ističe pravo svake države ugovornice da traži i dobije pomoć u ispunjavanju obaveza predviđenih odredbama Konvencije (čl.6 st.1). Pomoć se može pružiti ne samo bilateralno (država-država) već i kroz sistem Ujedinjenih nacija, međunarodnih, regionalnih i nacionalnih vladinih ili nevladinih organizacija. Svaka država ugovornica koja je u poziciji da to uradi će biti u obavezi da drugoj državi ugovornici koja to zatraži pruži pomoć u čišćenju ostataka kasetne municije i u uništavanju zalih kasetne municije ali i da pomogne u pružanju pomoći žrtvama kasetne municije.

Kakve mere nadzora nad izvršavanjem obaveza predviđa Konvencija o kasetnoj municiji?

U cilju kontrole izvršavanja obaveza Konvencija predviđa obavezu ugovornica da podnesu izveštaj Generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija o preduzetim nacionalnim merama, uključujući tu i podatke o broju, vrsti i tehničkim karakteristikama kasetne municije i njenih ostataka, podatke o područjima zagađenim kasetnom municijom, podatke o programu uništavanja kasetnih mina, o programima promene namene pogona za proizvodnju kasetne municije, o programima edukacije u cilju smanjenja rizika za civile koji žive u zagađenim područjima i podatke o količini raspoloživih sredstava za izvršenje obaveza (čl. 7). Izveštaj se mora podneti najkasnije 180 dana od momenta stupanja na snagu Konvencije za dotičnu državu, a potom se mora ažurirati svake godine.¹⁸

Konvencija predviđa i institucionalizovane forme praćenja primene odredbi u vidu sastanaka (čl. 11) i konferencije država ugovornica (čl. 12). Sastanci će se održavati na godišnjem nivou u cilju: praćenja statusa i delovanja Konvencije; rešavanja pitanja u vezi sa izveštajima ugovornica; razmatranja podnesaka ugovornica u vezi sa zahtevima za produženje roka za uništenje uskladištene kasetne municije ili uništenje neeksplozivnih ostataka kasetne municije; razmatranja podnesaka u vezi sa razjašnjenjem pitanja i rešavanjem sporova.¹⁹ Konferencija država ugovornica će se održati pet godina nakon stupanja na snagu

Konvencije o kasetnoj municiji i njen zadatak će biti da razmotri status i delovanje Konvencije, vremenski interval između sastanaka ugovornica i da odluči o podnescima država ugovornica u vezi sa uništenjem uskladištene kasetne municije i uništenjem ostataka kasetne municije.

Konvencijom je utvrđeno da države koje nisu ugovornice, kao i Ujedinjene nacije i druge značajne međunarodne i regionalne organizacije, Međunarodni komitet Crvenog krsta, Međunarodna federacija Crvenog krsta i Crvenog polumeseca i druge značajne nevladine organizacije mogu dobiti poziv na sastanak ili konferenciju ugovornica u svojstvu posmatrača tj. aktera koji formalnopravno nemaju pravo glasa u donošenju odluka, ali čiji stavovi ipak nose određenu političku težinu (čl.11 st.3, čl.12 st.3).

Koji su mehanizmi rešavanja sporova predviđeni Konvencijom o kasetnoj municiji?

Ukoliko između dve ili više ugovornica dođe do spora oko tumačenja ili primene odredbi Konvencije one su dužne da se konsultuju o načinu mirnog rešenja spora (čl.10 st.1). Kao moguće načine rešenja spora Konvencija predviđa pregovore, dobre usluge, podnošenja spora Međunarodnom sudu pravde i dr.

Kako bi se predupredili sporovi Konvencija nalaže ugovornicama da se savetuju i saraduju u pogledu izvršenja obaveza (čl. 8 st.1). U slučaju da jedna ili više ugovornica želi da razjasni ili razreši nedoumice oko poštovanja Konvencije od strane druge ugovornice podneće istoj posredstvom Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija zahtev za razjašnjenje određenog pitanja. U slučaju da dotična država ne odgovori ili da one koje su podnele zahtev smatraju da je odgovor nezadovoljavajući one mogu izneti problem na sledećem sastanku država ugovornica prema utvrđenoj proceduri.

Kako Konvencija reguliše odnos ugovornica i država koje nisu pristupile Konvenciji?

Konvencija u članu 21 predviđa obavezu svih ugovornica da ohrabre druge države da pristupe Konvenciji, kao i da ih obaveste o obavezama koje imaju kao ugovornice. Ugovornice su takođe dužne da promovišu odredbe Konvencije i da preduzmu napore da druge države odvrata od upotrebe kasetne municije.

Treći stav 21. člana izazvao je nezadovoljstvo kod mnogih aktera koji su se zalagali za usvajanje Konvencije. On glasi: „Ne osporavajući odredbe člana 1 ove Konvencije i u skladu s međunarodnim pravom, države ugovornice, njihovo vojno osoblje ili državljani mogu učestvovati u vojnoj saradnji i operacijama sa državama koje nisu članice ove Konvencije i koje mogu učestvovati u aktivnostima koje su zabranjene članicama ugovornicama“. Ovakva formulacija opravdano izaziva bojazan zastupnika zabrane kasetne municije da se može pogrešno ili preširoko tumačiti.²⁰ Treba međutim imati u vidu da se ovom odredbom ne poništavaju obaveze ugovornica koje postoje po međunarodnom pravu i ona iste ne ovlašćuje da se same anagažuju u zabranjenim aktivnostima.

Rezerve i privremena primena Konvencije o kasetnoj municiji

Konvencija spada u onu grupu međunarodnih višestranih ugovora koji ne dozvoljavaju podnošenje rezervi (čl.19). To znači da se ne dozvoljava isključenje ili ograničenje dejstva odredbi Konvencije za neke države, već da one jednako važe za sve strane ugovornice. Priznato je naravno suvereno pravo svake države ugovornice da se povuče iz Konvencije (čl.20 st.2) prema utvrđenoj proceduri. Značajno je da u slučaju ako

se dotična država u trenutku stupanja na snagu povlačenja nalazi u situaciji oružanog sukoba, povlačenje iz Konvencije neće imati dejstvo sve dok se ne okonča oružani sukob (čl.20 st.3).

Nasuprot prethodnim situacijama, predviđena je i mogućnost da država u bilo kom trenutku ratifikacije, pristupanja, prihvatanja ili odobravanja Konvencije izjavi da će privremeno primenjivati član 1 tj. da će je obavezivati odredba o zabranjenim aktivnostima i pre nego što za nju Konvencija stupi na snagu (čl. 18).

Zašto Srbija nije ratifikovala Konvenciju o kasetnoj municiji?

Iz medija smo mogli saznati da je Vojska Srbije odnosno Generalštab Vojske Srbije preporučio Ministarstvu odbrane Republike Srbije da se ne ratifikuje Konvencija o kasetnoj municiji.²¹ Razlog za takvu preporuku je nedostatak resursa koji bi nadomestili upotrebu kasetne municije. Ministarstvo odbrane je mišljenje prosledilo Ministarstvu spoljnih poslova Republike Srbije.

Kao dodatni razlozi za neratifikovanje navode se: nedostatak finansijskih sredstava za uništavanje kasetne municije i njenih ostataka u roku predviđenom Konvencijom, i činjenica da druge države, pre svih velike sile, to nisu takođe učinile.²²

Nezavisno da li ste civil ili vojno lice nije neophodno puno razmišljanja da se opravdano upitate (zabrinete): Da li sistem odbrane Republike Srbije zavisi samo od jedne vrste naoružanja? I to od one vrste naoružanja za čiju zabranu se Republika Srbija sama pre nekoliko godina zalagala?! Ista ona Republika Srbija koja spada u grupu država koje su ozbiljno ugrožene kasetnom municijom?!

Ni nedostatak sredstava ne može predstavljati opravdan razlog da se ne ratifikuje Konvencija o kasetnoj municiji jer je prema njenim odredbama, kao što je napred istaknuto, utvrđeno pravo svake države da zatraži pomoć u ispunjavanju obaveza o uništavanju uskladištene kasetne municije i čišćenju terena zagađenih ostacima kasetne municije.²³ Isto kao što je predviđena i mogućnost ugovornice da zatraži produženje roka za izvršenje obaveze uništavanja kasetne municije i čišćenja njenih ostataka.

Kakav je profil ugovornica Konvencije? Ako uzmemo Srbiju kao centralnu tačku prvi krug analize obuhvatiće njene susede i region Zapadnog Balkana. Od država bivše Jugoslavije Konvenciju su ratifikovale sve sem Srbije: Bosna i Hercegovina (2010.), Crna Gora (2010.), Hrvatska (2009.), Makedonija (2009.) i Slovenija (2009.),²⁴ a među susedima Republike Srbije Konvenciju su još ratifikovale i Mađarska (2012.) i Bugarska (2011.).²⁵

U širem krugu, krugu država članica Evropske unije i onih koje tom statusu teže, situacija je sledeća: od ukupno 27 članica Konvenciju o kasetnoj municiji je ratifikovalo njih 19, među kojima i Francuska, Nemačka i Velika Britanija.²⁶ One koje to nisu učinile su: Estonija i Finska (koje prema dostupnim podacima imaju samo uskladištenu ovu municiju), Grčka, Poljska, Rumunija i Slovačka (koje i proizvode i skladište kasetnu municiju), kao i Kipar²⁷ i Letonija koje prema dostupnim podacima ne proizvode, skladište, ni upotrebljavaju ovu vrstu naoružanja niti su njom ugrožene.²⁸ Kad je reč o kandidatima za članstvo u Evropskoj uniji jedino Island, Turska i Srbija nisu ratifikovali Konvenciju, s razlikom da je Island potpisnica Konvencije (2008.) ali ne pripada grupi država koje proizvode, skladište ili upotrebljavaju kasetnu municiju.

Zanimljivo je prikazati i status Konvencije u okviru NATO. Od ukupno 28 država članica njih 18 je ratifikovalo Konvenciju.²⁹ Članice koje to nisu učinile su: Kanada, Estonija, Grčka, Island, Letonija, Poljska, Rumunija, Slovačka, Turska i SAD.³⁰

Kada pogledamo grupu država koje u okviru Evropske unije i NATO nisu ratifikovale Konvenciju o kasetnoj municiji videćemo da je u većini slučajeva reč o državama koje proizvode i skladište oružje (kao npr. Poljska, Rumunija i Slovačka).³¹ Ako ove i ostale pomenute podatke uporedimo sa podacima o statusu Konvencije kad su u pitanju stalne članice Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija dolazimo do zanimljivih činjenica.

Od pet stalnih članica bezbednosti Konvenciju o kasetnoj municiji nisu ratifikovale Kina, Rusija i SAD. Dok Kina proizvodi i skladišti kasetnu municiju, Rusija i SAD su u grupi država koje je i koriste. No, činjenica je da su i preostale dve stalne članice Saveta bezbednosti UN, Francuska i Velika Britanija, takođe pripadale grupi država koje koriste, proizvode i skladište kasetnu municiju ali su ipak odlučile da prihvate Konvenciju.³²

Prema dostupnim podacima Srbija se kategoriše u grupu država koje proizvode,³³ koristile su i skladište kasetnu municiju i što je još važnije pripada i grupi država čije stanovništvo je ugroženo ovom vrstom naoružanja.³⁴ Prema podacima zvaničnika Centra za razminiranje u Srbiji se širom 16 opština nalaze zaostale kasetne bombe i neeksplozirani ostaci bombi.³⁵ Prema podacima NPA (eng. *Norwegian People's Aid*) u Srbiji je potvrđeno 165 zagađenih područja površine 11.85 km² i identifikovano još 221 područje za koje se sumnja da je zagađeno kasetnom municijom koje obuhvata površinu 5.73 km².³⁶ Ovi podaci još više uzbuđuju ako se ima u vidu da Republika Srbija nije ratifikovala ni Protokol o eksplozivnim ostacima rata koji je prvi međunarodni instrument koji je regulisao problem neeksploziranih i napuštenih eksplozivnih sredstava.³⁷

Realnost nedvosmisleno ukazuje da je nužno ratifikovati Konvenciju o kasetnoj municiji kako bi se stvorila mogućnost da se aktiviraju mehanizmi koji bi sprečili ili otklonili opasnost koja pretila stanovništvu Srbije i pružili podršku žrtvama kasetne municije u Srbiji.

Država koja se u drugim situacijama uveliko poziva na poštovanje međunarodnog prava i morala, posebno država koja je imala vodeću ulogu u izradi Konvencije o kasetnoj municiji i kao nečlanica aktivno učestvuje u sastancima o njenoj primeni, dužna je da bez odlaganja preduzme neophodne korake u cilju sveobuhvatne zaštite svojih državljana.

Izvori:

Članci:

Kevin Bryant, Cluster munitions and their submunitions - a personal view, Disarmament forum 2006, four, pp. 45-49

Mark Hiznay, Operational and technical aspects of cluster munitions, Disarmament forum, four, 2006, pp.15-25

Priya Pillai, Adoption of the Convention on Cluster Munitions, ASIL Insights, Vol. 12 Issue 20, October 1, 2008

Izveštaji:

M85-an analysis of reliability, Norwegian People's Aid, 2007

Humanitarian, military, technical and legal challenges of cluster munitions, Report on expert meeting, Montreux, 18-20 April 2007, ICRC

Circle of Impact: Fatal footprints of cluster munitions on people and communities, Handicap International, May 2007

Yellow killers: Impact of cluster munitions in Serbia and Montenegro, Norwegian People's Aid, 2007
Australia: Cluster Munitions Law Seriously Flawed, Human Rights Watch, 22 August 2012
Cluster Munition Monitor 2011, Mine Action Canada, October 2011
Cluster Munition Monitor 2012, Landmine and Cluster Munition Monitor, September 2012

Dokumenta:

Final document of the first meeting of State Parties to the Convention on Cluster Munitions, CCM/MSP/2010/5, Advance copy, November 2010
Final document of the second meeting of State Parties to the Convention on Cluster Munitions, CCM/MSP/2011/5, 16 September 2011
Final document of the second meeting of State Parties to the Convention on Cluster Munitions, CCM/MSP/2012/Advance copy, 21 September 2012

Internet stranice:

Convention on Cluster Munitions, <http://www.clusterconvention.org>
Cluster Munitions Coalition, <http://www.stopclustermunitions.org>
United Nations Treaties Database, <http://treaties.un.org>
European Union, <http://europa.eu>
NATO, <http://www.nato.int>

¹ Srbija je prisustvovala kao posmatrač na konferenciji u Oslu decembra 2008. godine kada je potpisana Konvencija o kasetnoj municiji.

² Principi i pravila međunarodnog humanitarnog prava zabranjuju upotrebu metoda i sredstava ratovanja koji se ne mogu usmeriti na vojni cilj ili čije se dejstvo ne može ograničiti samo na vojne ciljeve. Videti čl. 51-58 Protokola o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba iz 1977. godine (Prvi dopunski protokol uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949.).

³ Takav je primera radi slučaj u Kambodži, Laosu i Vijetnamu.

⁴ O nepouzdanosti kasetnih bombi videti: Mark Hiznay, Operational and technical aspects of cluster munitions, Disarmament forum, four, 2006, p.21-22, Report: M85-an analysis of reliability, Norwegian People's Aid, 2007, Report on Montreux 2007 expert meeting „Humanitarian, military, technical and legal challenges of cluster munitions“, ICRC.

⁵ Kevin Bryant, Cluster munitions and their submunitions - a personal view, Disarmament forum 2006, four, p. 47.

⁶ U izveštaju koji je objavila organizacija Handicap International navodi se podatak da je na Kosovu i Metohiji od 145 žrtava nakon napada (tzv. post-strike victims koje se razlikuju od post-conflict victims što su žrtve nakon okončanja oružanog sukoba) bilo 82 dečaka. Circle of Impact: Fatal footprints of cluster munitions on people and communities, Handicap International, May 2007, p. 70

⁷ U pomenutom izveštaju Handicap International organizacije tako se zaključuje da se „ljudi u jugoistočnoj Srbiji „gotovo svakodnevno susreću“ sa neeksplozivnim bombama u oblastima u kojima se u blizini sela obavljaju aktivnosti za obezbeđenje prihoda, uključujući oblasti koje su bile polja kukuruza, šume i pašnjaci“. Handicap International, Circle of Impact Report 2007, p. 81. Za detaljniji prikaz ekonomskih posledica od neeksplozivnih kasetnih bombi zaostalih od NATO bombardovanja videti izveštaj „Yellow killers: Impact of cluster munitions in Serbia and Montenegro“, Norwegian People's Aid, 2007, pp. 38 -46.

⁸ Tekst konvencije je dostupan na adresi: <http://www.clusterconvention.org/>.

⁹ Član 17(1) Konvencije o kasetnoj municiji je predvideo da ona stupa na snagu šest meseci od meseca u kom je depozitaru (Generalni sekretar Ujedinjenih nacija) podnet trideseti instrument o ratifikaciji, prihvatanju, odobrenju ili pristupanju.

¹⁰ Status ratifikacija i potpisa prema podacima zvaničnog depozitara ugovora (Ujedinjene nacije) od 1. oktobra 2012. Dostupan na adresi <http://treaties.un.org>, odeljak MTDSG/Status of treaties, Chapter XXVI, Disarmament.

¹¹ Mark Hiznay, Operational and technical aspects of cluster munitions, Disarmament forum, four 2006, p. 16.

¹² Primer za to su ugovori o biološkom (1972) i hemijskom oružju (1993), ili protivpešadijskim (antipersonalnim) minama (1997) koji regulišu ne samo zabranu upotrebe, već i proizvodnje, skladištenja i razvoja ovih oružja, ali uređuju i način njihovog uništavanja.

¹³ CMC Briefing Paper on the Convention on Cluster Munitions, p. 4, dostupno na stranici Koalicije za zabranu kasetne municije (Cluster Munition Coalition) <http://www.stopclustermunitions.org/wp/wp-content/uploads/2009/02/cmc-briefing-paper-on-ccm.pdf>.

¹⁴ Primer su Belgija, Italija, Irska, Luksemburg i Novi Zeland. U toku je proces usvajanja zakonodavnih akata u Holandiji, Norveškoj i Švajcarskoj. Druge države (npr. Australija, BiH, Češka Republika, Hrvatska, Kamerun, Kolumbija, Laos, Mađarska, Ruanda, Slovenija) su se opredelile da u zvaničnim izjavama istaknu da zabranu pomaganja iz člana 1 Konvencije o kasetnoj municiji tumače tako da uključuje i zabranu investiranja u proizvodnju kasetne municije.

¹⁵ Prema konačnom izveštaju sa trećeg sastanka država ugovornica (septembar 2012, Oslo) njih 13 je završilo sa uništavanjem uskladištene kasetne municije. Ostale države (njih 17) koje su izjavile da imaju uskladištenu municiju su potvrdile da će uništavanje biti završeno u predviđenom roku. Videti konačni dokument CCM/MSP/2012/Advance copy, 21 September 2012, para. 25-28, dostupan na <http://unog.ch/> odeljak Cluster Munitions Convention/Meetings of State Parties.

¹⁶ Kao primer standarda koje bi trebalo slediti u ispunjenju ovih obaveza navode se International Mine Action Standards (IMAS) koji su važeći za sve akcije razminiranja koje se sprovode pod okriljem Ujedinjenih nacija. Srbija je u svojstvu posmatrača na trećem sastanku država ugovornica Konvencije o kasetnoj municiji učesnike sastanka upoznala sa statusom i napredkom programa za čišćenje zaostalih kasetnih bombi.

¹⁷ Prema završnom dokumentu trećeg sastanka ugovornica Konvencije 7 država članica i 3 nečlanice (DR Kongo, Kambodža, Uganda) su izvestile da su aktivno uključile žrtve kasetne municije i njihova udruženja u razvijanje plana aktivnosti pomoći žrtvama ili nacionalnih koordinacionih mehanizama. CCM/MSP/2012/Advance copy, 21 September 2012, para. 46.

¹⁸ Izveštaj za proteklu kalendarsku godinu (1. januar – 31. decembar) mora se podneti Generalnom Sekretaru Ujedinjenih nacija najkasnije do 30. aprila sledeće kalendarske godine.

¹⁹ Do sada su održana tri sastanka ugovornica Konvencije o kasetnoj municiji: prvi je održan decembra 2010. u Vijentijanu, NDR Lao (Laos je jedna od najteže ugroženih država u svetu kad je reč o kasetnoj municiji), a drugi u septembru 2011. u Bejrutu, Liban. Treći sastanak je održan od 11. do 14. septembra 2012. u Oslu, Norveška. Srbija je učestvovala na sastancima u Bejrutu i Oslu u svojstvu posmatrača.

²⁰ Primera radi Senat Australije, potpisnice Konvencije, usvojio je zakon o izmenama Krivičnog zakona iz 1995. kako bi omogućio ratifikovanje Konvencije u kom međutim ističe da se neće smatrati da australijski državljanin angažovan u oružanim snagama čini krivično delo u vezi sa kasetnom municijom ako je zabranjene radnje počinio u okviru saradnje ili operacija sa državom koja nije članica Konvencije. Takođe ovaj akt je omogućio stranim oružanim snagama s kojima Australija sarađuje i izvodi zajedničke operacije da koriste njenu teritoriju za skladištenje i prenos kasetne municije. Criminal Code Amendment (Cluster Munitions Prohibition) Bill 2012, sections 72.41, 72.42. Videti Australia: Cluster Munitions Law Seriously Flawed, Human Rights Watch, 22 August 2012, dostupno na stranici <http://www.hrw.org/news/2012/08/22/australia-cluster-munitions-law-seriously-flawed>.

²¹ Vest objavljena na sajtu B92 www.b92.net 27. avgusta 2009. godine.

²² *Ibidem*.

²³ Povodom ovoga zanimljiva je i izjava direktora Centra za razminiranje, Petra Mihajlovića, koji je za RTS izjavio: „Brojni donatori nam saopštavaju da bi dali više donacija, više bi se angažovali na čišćenju kasetne municije u Srbiji, ukoliko bi Srbija pristupila Konvenciji o zabrani kasetne municije“. Dostupno na sajtu RTS, vest od 3. avgusta 2012. <http://www.rts.rs/>. U izveštaju za 2012. se navodi da su države koje su ugrožene kasetnom municijom a nisu pristupile Konvenciji ostvarile manji napredak i suočile se sa većim izazovima u pružanju pomoći žrtvama kasetne municije. Cluster Munition Monitor 2012, Landmine and Cluster Munition Monitor, September 2012, p.3.

²⁴ Sve ove države su bile među potpisnicima Konvencije u Oslu 3. decembra 2008. godine.

²⁵ Podaci Ujedinjenih nacija prema <http://treaties.un.org>, odeljak MTDSG - Status of treaties, Chapter XXVI, Disarmament. Posećeno 20.08.2012.

²⁶ Članice koje su ratifikovale Konvenciju su: Austrija, Belgija, Bugarska, Češka Republika, Danska, Francuska, Holandija, Irska, Italija, Litvanija, Luksemburg, Mađarska, Malta, Nemačka, Portugal, Slovenija, Španija, Švedska i Velika Britanija.

²⁷ Kipar je u grupi članica EU koje nisu ratifikovale Konvenciju o kasetnoj municiji jedina država koja je potpisala Konvenciju 23. 09. 2009. godine.

²⁸ Podaci o državama koje proizvode, skladište ili upotrebljavaju kasetnu municiju ili su njome ugrožene dostupni su na sajtu Koalicije za zabranu kasetne municije: <http://www.stopclustermunitions.org/the-problem/>.

²⁹ To su: Albanija, Belgija, Bugarska, Češka Republika, Danska, Francuska, Holandija, Hrvatska, Italija, Litvanija, Luksemburg, Mađarska, Nemačka, Norveška, Portugal, Slovenija, Španija, Velika Britanija.

³⁰ Kanada je kao i Island bila među potpisnicima Konvencije 3. decembra 2008. u Oslu.

³¹ Poljska i Rumunija su ograničile upotrebu kasetne municije samo za slučaj odbrane državne teritorije.

³² U sklopu Evropske unije to je bio slučaj još i sa Holandijom.

³³ Kako se navodi u izveštaju „Cluster Munition Monitor 2011“ Ministarstvo odbrane Republike Srbije je jula 2011. godine izjavilo da Srbija ne proizvodi kasetnu municiju, ali se u izveštaju ukazuje na proizvodnju određenih vrsta oružanih platformi koje mogu upotrebljavati kasetnu municiju, Cluster Munition Monitor 2011, Mines Action Canada, October 2011, str. 304 fusnota 583 i 586.

³⁴ U toj grupi su prema podacima Koalicije za zabranu kasetne municije sledeće države i teritorije: Avganistan, Albanija, Azerbejdžan, Bosna i Hercegovina, Čad, Čečenija, Hrvatska, DR Kongo, Eritreja, Etiopija, Folklandska ostrva/Maldivi, Gruzija, Granada, Irak, Izrael, Jemen, Kambodža, Kosovo, Kuvajt, Lao NDR, Liban, Mauritanija, Crna Gora, Mozambik, Nagorno-Karabah, Saudijska Arabija, Srbija, Južni Sudan, Sudan, Sirija, Tadžikistan, Tajland, Uganda, Vijetnam, Zapadna Sahara, Zambia. U izveštaju Cluster Munition Monitor 2012 navodi se da je Srbija među državama koje su veoma ugrožene kasetnom municijom, Cluster Munition Monitor 2012, Landmine and Cluster Munition Monitor, September 2012, p. 2.

³⁵ Vesti B92 dostupne na sajtu <http://www.b92.net/info/vesti>, 4. avgust 2012. godine.

³⁶ Cluster Munition Monitor 2012, p. 45.

³⁷ Protokol o eksplozivnim ostacima rata usvojen je 28.11.2003. godine, a stupio je na snagu 12.11.2006. godine. To je peti protokol uz Konvenciju o konvencionalnom naoružanju iz 1980. godine. Među 80 država koje su prihvatile ovaj instrument nalazi se većina država bivše SFRJ (osim Crne Gore i Srbije) i Francuska, Kina, Rusija i SAD (Velika Britanija je jedina stalna članica SBUN koja još nije prihvatila ovaj protokol).